

Edició i Estudi de la *Relació de la Festa de Sant Tomàs* (1656), de Josep Aragonés
Edition and Study of the *Relationship of the Feast of Saint Thomas* (1656), by Josep Aragonés
Edição e Estudo da *Relação da Festa de Santo Tomás* (1656), de Josep Aragonés

Elia CALBO BOTELLA¹

Resum: Aquest article presenta l'estudi i l'edició, amb grafies regularitzades, de la *Relació de la Festa de Sant Tomàs* del notari valencià Josep Aragonés, redactada l'any 1656. Amb això la nostra intenció és fer una aproximació al seu autor i al text. Finalment, oferim l'edició de la relació esmentada, tot adoptant el criteri de regularitzar-ne les grafies, atès que l'original no se'n ha conservat, sinó que hem de partir d'una edició efectuada a començaments del segle XX. El nostre propòsit és presentar aquesta edició com un esgló més dins el procés de recuperació de textos en català durant l'edat moderna.

Paraules clau: Memorialística – Relació – Literatura catalana – València – Edat Moderna.

Abstract: This article presents the study and regularized spelling edition of *Relació de la Festa de Sant Tomàs* written by the Valencian notary Josep Aragonés in 1656. This, is our intention to make an approximation to its author and to the text. Finally, we offer the edition of the aforementioned relation, using the criterion of regularized spelling, since the original has not been preserved, but we must start whit an edition made at beginning of the 20th century. Our purpose is to present this edition as one more step in the process of recovering texts in Catalan during the modern age.

Keywords: Memorial – Relation – Catalan literature – Valencia – Modern Age.

RECIBIDO: 12.02.2018
ACEPTADO: 22.03.2018

¹ Universitat de València. E-mail: eliacalbotella@gmail.com.

Al present article ens disposem a realitzar l'estudi de la *Relació de la festa de Sant Tomàs* de Josep Aragonés, text del segle XVII i, tot seguit, oferirem l'edició amb grafies regularitzades d'aquest.

Val a dir que volem destacar, en primer lloc, que és important remarcar per què és necessari que articles com aquest cada vegada siguem més nombrosos, atès que convé mostrar, tant als estudiosos com al públic en general, que als segles XVI i XVII hi hagué una producció literària en català al País Valencià. Malgrat la presència majoritària del castellà en la literatura a les terres valencianes, es va seguir fent literatura en català.

És per això que edicions com aquesta que pretenem, i altres molts exemples, són necessàries per donar a conèixer la literatura dels segles de l'edat moderna a un públic més vast del que té actualment.

I. Estudi sobre la relació

La Relació de la festa de Sant Tomàs, data de l'any 1656. Va ser escrita per Josep Aragonés, un notari de València, com s'assenyala al mateix text. Cal dir que no ha arribat fins a nosaltres l'original ni cal còpia del XVII, sinó que la font sobre la qual hem hagut de treballar nosaltres i hem realitzat l'edició amb grafies regularitzades és ja de començaments del segle XX, atès que l'únic element de transmissió del text del XVII és l'*Apéndice E* del volum *La Iglesia Parroquial de Santo Tomás de Valencia: monografía histórico-descriptiva*, de Josep Sanchis Sivera, publicat per la Impremta "Hijos de F. Vives Mora", a València, l'any 1913.

És per aquest motiu –el de no disposar de l'exemplar original del segle XVII–, entre d'altres, que considerem necessària l'edició de la *Relació de la festa de Sant Tomàs* amb les característiques que ací realitzem, ja que en no tenir el text original, tampoc podem estar segurs si el seu editor tot i ser d'una provada solvència i de reconegut prestigi–, va realitzar algun tipus de modificació sobre les grafies que es presentaven originalment al text del segle XVII o, encara, si ell va treballar sobre una còpia que, per altra banda, reflectiria altres particularitats alienes a l'autor.

Pel que fa al tema, podem veure com en aquesta relació es conta que, a la parròquia de Sant Tomàs –ara ja derruïda–, l'any 1652 es va proposar ampliar una capella, és a dir, fer-ne una nova. Tot seguit, s'explica com una família noble va oferir part de la seua casa per poder fer la capella més gran, i, a continuació, els noms dels benefactors d'aquella capella i els diners que va aportar cadascú, la qual cosa ens permet veure el

relleu social que prenia una acció com aquella a una ciutat com València i, més concretament, tractant-se una parròquia determinada. També l'autor narra la festa que es fa quan finalitza la construcció de la capella narrant amb tot tipus de detall sobre les professons i diferents altars que es construeixen amb motiu de dita ampliació de la parròquia.

Cal dir que a les relacions de successos s'escriu tot el que ocorre a un esdeveniment concret i en un cert període de temps. Això, però, no obsta perquè la relació s'allargasse durant el temps que calga: en aquest cas val a dir que la relació estudiada descriu tot el que succeeix durant quatre anys, el temps que engloba el procés de construcció de la capella de Nostra Senyora de la Pietat, ampliació de l'església de Sant Tomàs de València, i reconta, també, la festa que es fa a la inauguració d'aquesta capella.

I.1. Sobre l'autor

L'autor de la relació sabem que va ser Josep Aragonés, un notari del segle XVII. No tenim dades clares sobre la data del seu naixement, i, tampoc de la seua mort. En el document sobre el que hem treballat per poder fer la present edició Sanchis Sivera inclou, a la primera pàgina de la seua edició, una anotació en la que explica que, possiblement, l'única data que s'ha trobat de la mort de Josep Aragonés siga incorrecta. Així, s'indica que en els *Apuntes para escribir una bibliografía eucarística valenciana*, de Juan Churat i Saurí, aquest diu haver vist la següent inscripció: "Sepultura de Giusepe Aragonés, Escribano Síndico de la Parroquia de Santo Tomás. Año 1655", la qual cosa ens situaria la mort d'Aragonés un any abans de la confecció de la relació que ens ocupa.

Per això, aquella dada oferta per Churat, cal interpretar-la o bé com una errada del transcriptor de la llosa sepulcral, o bé, encara, que es tracte d'altre Josep Aragonés que no seria l'autor de la *Relació de la festa de Sant Tomàs* que està escrita al 1656. Encara més: podria ser una simple errada tipogràfica, ara com ara irreparable, ja que no es conserva aquella llosa mortuòria.

Si això es podia inferir de la lectura de les dades ofertes per Sanchis Sivera, la bona veritat és que la nostra recerca ens ha portat a detectar que, de Josep Aragonés, notari, disposem de protocols al Real Col·legi Seminari Corpus Christi que ens mostren que a l'any 1660 encara es trobava exercint la seua activitat notarial. La qual cosa ens indica que, a pesar de no tenir dates sobre el naixement ni la mort de l'autor de la relació, si que disposem de dades relacionades amb la seua activitat professional. Val a dir que

Josep Aragonés era notari a València, i la majoria de negocis notariaus que portava eren referits a la funció de procurador fiscal. A l'inventari de fons notariaus del Col·legi Seminari Corpus Christi es veure aquells documents escrits de la mà de Josep Aragonés, i que van des de l'any 1641 fins al 1660.²

Pel que fa a la llengua que usava a l'hora de redactar la documentació el nostre autor, mentre apareixen molts termes jurídics en llatí, una gran quantitat de documents es troben redactats en castellà –quan la praxi valenciana era de redactar-los en català–, la qual cosa s'explicaria en tant que la seua activitat es trobava directament relacionada amb la procuració fiscal. Però al baldufari que es conserva seu –que conté l'índex de tots els documents que ha redactat–, ho escriu tot en valencià. En aquest baldufari, distribuït per mesos i anys, apunta els clients o els implicats durant cada procediment notarial. El volum està dividit de la següent manera: l'any, el mes (escrit en valencià), i ja en tres columnes diferents el dia del mes, els clients o persones implicades i també quin tipus de document va realitzar: predominen els testaments, seguits de procediments de procuració fiscal.

Un estudi pormenoritzat d'aquella documentació ens permetria veure si, per exemple, el notari Aragonés va anotar notícies de caire "memorialístic" en els seus llibres professionals, tal com sabem que s'esdevenia en altres casos, com ara l'estudiat per Escartí, en relació amb el també notari Bartomeu Blasco i Siurana (Escartí 1992).

Quant a la llengua usada a la relació, com es pot veure, està escrita en català, exceptuant únicament una oració i unes cançons que l'autor inclou dins la relació, per no deixar cap detall del succés fora del relat, que estan en castellà.

De Josep Aragonés, encara, podem afirmar que era un notari que va practicar la poesia de certamen ocasionalment, tant en català com en castellà, com es apunta el mateix Sanchis Sivera (1913): publicó un soneto con diccionnes castellanass y valencianass en el libro de Ortí titulado: *Fiestas á la canonización de Santo Tomás de Villanueva*. Dió á luz también que sepamos: *Vida de San Luis Beltran*, en Valencia, por Silvestre Esparsa, 1651, en 4º, y *Discurso sobre el culto de los días de la Octava de Corpus Christi*, en Valencia, por Bernardo Nogués, en folio (Sanchis Sivera, 1913: 15).

² Les referències dels escrits de Josep Aragonés es poden trobar al volum LXVIII de l'inventari de fons i protocols de la Generalitat conservats al Real Col·legi Seminari Corpus Christi de València. Les referències consultades són les següents: r. 5202 (1641), r. 5163 (1660), r. 27716 (1641-1649).

II.2. Sobre l'edició

Al segle XVII, la presència de literatura i documentació en castellà a les nostres terres i, encara, la relació amb la cort d'Espanya i amb membres de la noblesa de Castella, va fer que als textos escrits en català, com és ben sabut, trobem castellanismes i, també, textos escrites en castellà o, fins i tot, escrits on es combinen les dues llengües.

En plantejar-nos la necessitat de portar a termini aquesta edició, hem optat per la solució de realitzar-la amb grafies regularitzades atès que el testimoni del qual partim no és l'original, sinó que, com ja hem dit, és una edició del segle XX, a la qual li pressuposem una evident solvència, però sense les garanties ni els criteris que serien exigibles. No hi ha cap exemplar original sobre el que hagem pogut comprovar que el text que tenim al davant siga correcte al cent per cent. És per això que considerem necessària l'edició amb grafies regularitzades davant textos d'aquestes característiques. Amb açò, segurament, aplegaran a un públic més ampli i així seguirem donant a conèixer textos de l'edat moderna escrits en català.

II.1. Metodologia usada a l'edició amb grafies regularitzades

Per a editar aquesta relació hem usat bàsicament dos manuals, que són: "Criteris d'edició (textos clàssics de l'edat moderna)" al volum *Poesia a l'edat moderna. Antologia* d'Albert Rossich i Pep Valsalobre (Barcelona, 2006, Edicions Vitel·la); i el capítol d'Eulàlia Miralles i Pep Valsalobre inclòs a *Models i criteris de l'edició de textos*, (Barcelona, 2013, Editorial UOC).

El model d'edició pel que hem optat davant aquest text és el de la regularització de grafies. Aquesta opció per a editar un textos comporta "transcriure un text aplicant-hi les normes ortogràfiques actuals amb unes restriccions concretes. Busquen facilitar la lectura del text i, a la vegada, pretenen ser respectuosos amb els seus trets prosòdics, morfològics, sintàctics i lèxics" (Miralles, 2013: 303).

Amb això, les regularitzacions que hem aplicat sobre el text són les que tot seguit passem a enumerar. L'apostrofació normativa a totes les paraules, si es tractara d'un exemplar d'edició en vers influiria la mètrica i, excepcionalment, mantindríem sempre l'article *lo*, però en tractar-se d'un text en prosa, i no afectar a la mètrica, hem posat l'apòstrof encara que es tractara de l'article *lo* ex. *l'àmbit*. També hem apostrofat les paraules femenines que tenien davant un article femení en forma plena ex. *l'administració*, i el mateix hem fet amb la preposició *de* ex. *d'acert* d'acord amb la normativa actual.

També en el cas del pronom *se*, l'hem mantingut en la forma *se* conforme a la normativa actual, ex. *se pogué*; però l'hem apostrofat en el cas que anara davant d'una paraula començada per vocal ex. *s'administrava*. Encara que, al text hem trobat el pronom de les dues formes tant *se* com *es*, que en aquest cas també hem decidit mantenir la forma original.

Amb l'accentuació hem seguit la normativa vigent, sense cap exempció, i aplicant les variats valencianes, atès que es tracta d'un text d'aquesta procedència. Per altra banda, també hem aplicat la normativa vigent en l'ús de majúscules i minúscules. Les abreviatures –de vegades mantingudes per Sanchis Sivera en la seua edició–, com indica la norma d'edició de textos amb grafies regularitzades, les hem desenvolupades totes.

Pel que fa als articles, hem seguit la normativa, a excepció d'alguns casos. Sobre l'article *lo*, l'hem mantingut sempre que la paraula començara per les vocal *i*, *u*, àtones, com marca la norma, o per consonant ex. *lo trespol*. En el cas de l'article masculí plural, si que l'hem normativitzat, a banda que al text sobre el qual hem treballat hem trobat tant la forma *los* com la forma *els*, de manera hem optat per regularitzar tots els articles de masculí plural amb la forma *els* ex. *els feligresos*. Amb la resta d'articles, com és el cas dels possessius, hem mantingut les formes que hem trobat al text, com és el cas dels pronom possessius *sua*, ex. *sua capella nova* i *ses* ex. *ses cases*.

Amb els pronoms febles també hem seguit la normativa i, per tant, en compte de deixar *haveri* hem escrit *haver-hi*. La norma del pronoms febles l'hem aplicada en tots els exemples com aquest que ens hem trobat al text.

En relació amb el consonantisme, hem regularitzat l'ús de la *l* per la *l·l* ex. *il·lustre*, quan tocava. I també en altres casos de validació ortogràfica com seria el cas de *orde* que l'hem regularitzat *ordre* ex. *polit ordre*; també paraules com *excusar* les quals hem escrit de la forma que ens indica la normativa *excusar* ex. *excusar els gestos excessius*. També hem aplicat la norma a la regularització de les consonants *s*, *-ss*, *c* i *ç*, i també als casos de *b/v* i *ch* en posició mèdia quan calia substituir per la grafia de velar sorda corresponent, com és el cas de *parròchia* mot que hem editat com a *parròquia*, que seria el terme correcte, tot seguint la normativa. en posició final, hem eliminat l'*h* i, en altres casos, ha estat substituïda per *x*.

Hem mantingut el lèxic del text sense canviar res. La conjunció *y* l'hem regularitzat per *i* ex. *i s'ha executat*.

Els castellanismes que hi ha a la relació original també els hem mantingut ex. *puesto*, *consuelo*, *ánimos*, *oficio* ja que estem fent una edició amb grafies regularitzades i no una edició modernitzada i, encara, perquè segurament eren mots d'ús habitual en l'època o, si més no, formaven part del registre lingüístic de l'autor. De la mateixa forma que amb els castellanismes –o amb les parts en castellà del text–, també mantindrem les expressions que apareguen en llatí com per exemple *etiam*, o també *Ultra quid faciam tibi post hæc filij mihi*, encara que aquests termes els marcarem en cursiva, com ens indica la normativa. Tampoc no hem regularitzat o modificat els cognoms, que tenen tradició gràfica.

Hem cregut convenient regularitzar els termes *abont i ont*, editant-los com *a on*: ex. *a on verdaderament*, i *on*: ex. *per on havia de passar*. La preposició *ab* no l'hem regularitzada, atès que és una excepció per raons prosòdiques, ex. *ab polit ordre*. S'ha regularitzat, finalment, l'ús del guionet, els apòstrofs i la puntuació, d'acord amb el català actual.

Finalment volem indicar que en nota de peu de pàgina hem conservat la versió de l'edició de Sanchis Sivera, quan l'hem considerat d'interès per al possible lector, ja que pot donar-nos una idea de les grafies emprades possiblement a l'original.

II. Edició

RELACIÓ DE LA FESTA QUE FEU LA IL·LUSTRE PARRÒQUIA³ DEL GLORIÓS APÒSTOL SANT TOMÀS, DE LA PRESENT CIUTAT DE VALÈNCIA, EN LO DIA DE LA TRANSLACIÓ DEL SANTÍSSIM SACRAMENT (SIGA ALABAT PER A SEMPRE) A LA CAPELLA NOVA DE NOSTRA SENYORA DE LA PIETAT, A 23 D'ABRIL 1656, PER JOSEP ARAGONÉS, NOTARI, SÍNDIC DE DITA IL·LUSTRE PARRÒQUIA.

Haurà molts anys que la il·lustre església parroquial del gloriós apòstol Sant Tomàs de la present ciutat de València, per l'angústia i apretura de les cases i carrers a on⁴ aquella està erigida i fundada, no tenia capella decent per a l'administració de la sagrada comunió, i, així, es servia d'una capella molt xica⁵ i fosca, que estava entrant per la porta principal de dita església, a mà esquerra, a on verdaderament s'administrava el Santíssim Sacrament de l'Eucaristia ab gran penalitat, indecència i apretura; i en particular, els⁶ dies de quaresma que, per especial precepte de l'Església Santa, són tenguts tots els feligresos i parroquians⁷ de dita església el freqüentar-lo.

³ A l'edició de Sanchis Sivera: *parròchia*.

⁴ A l'edició de Sanchis Sivera: *abont*. Aquest adverbi de lloc apareix en més ocasions corregit.

⁵ A l'edició de Sanchis Sivera: *chica*.

⁶ A l'edició de Sanchis Sivera: *los*. L'article plural masculí apareix en les altres ocasions corregit.

⁷ A l'edició de Sanchis Sivera: *parrochians*.

Procurava's per part d'alguns nobles parroquians afectes⁸ a les coses de dita església, trobar algun expedient per a poder aconseguir lo que tots desitjaven,⁹ qual era el veure a nostre Senyor sacramenat en més decent puesto. Però, ben vist i reconegut tot l'àmbit i circumferència de dita església, enjamés¹⁰ se pogué ajustar, pels¹¹ molts inconvenients que a cada pas s'oferien i que de cada dia s'anaven experimentant.

Tenien posats els ulls en les cases de la noble donya Maria Aguilar i de Pertusa, muller de don Joan Pertusa, senyor del lloc de Vinalesa, que són les que confinen per les espatlles¹² a la capella que hui està novament erigida, perquè, com tan generosa i religiosa senyora tenien per cert que donaria algun competent puesto per a poder ampliar algunes de les capelles que confronten ab les dites cases i poder tenir per este camí algun desfogament en tanta apretura i angústia com se patia i s'haurà de patir per lo discurs de tants anys. I sent així que l'aderir dita noble senyora als precs¹³ i peticions de dita il·lustre parròquia era verdaderament incomodar-se molt, puix se venia a arruinar l'habitació d'una de les seues cases, no obstant açò, atropellant inconvenients, vingué bé en què de la casa més immediata a la paret de dita església es prengué lo lloc¹⁴ competent per a poder ampliar-se una de les capelles d'aquella, i en esta part tingué dita il·lustre parròquia algun consuelo.

Però havent comunicat esta matèria ab lo reverendíssim senyor don Jacinto Minuarte, bisbe de Maronea, i per l'il·lustríssim senyor excel·lentíssim don frai Pere de Urbina, per la gràcia de Déu i de la Santa Seu Apostòlica arquebisbe de València, del Consell de sa Magestat, i senyor oficial i vicari general, no fonc possible obtenir la concessió ordinària per a dit efecte, per qual lo dit excel·lentíssim senyor arquebisbe no volia ni vol concedir permís ni facultat per a la comunió en puesto a on lo trespòl o cel d'aquella serveixca en cosa alguna temporal i domèstica, per la decència deguda a l'assistència de tan gran Senyor sacramentat. I per este respecte s'hagué de dessistir de la dita pretensió, en ordre a este cap vent, que lo demás era moralment impossible.

Però com nostre Senyor, quan és servit, sòl remoure els ànimos dels fels,¹⁵ per los camins més incogitats e inopinables, pareix que en estos nostres temps volgué mostrar

⁸ A l'edició de Sanchis Sivera: *affêtes*.

⁹ A l'edició de Sanchis Sivera: *desijaven*.

¹⁰ Adv. *jamai, en ja més*.

¹¹ A l'edició de Sanchis Sivera: *per los*.

¹² A l'edició de Sanchis Sivera: *espalles*.

¹³ A l'edició de Sanchis Sivera: *prechs*.

¹⁴ A l'edició de Sanchis Sivera: *lloch*.

¹⁵ Fidels.

que seria servit se li fes i erigeix capella nova a on assistís ab la decència deguda, puix facilità lo modo que al pareixera era quasi impossible.

En l'any 1652, governant feliçment l'església arquebisbal el dit excel·lentíssim senyor don frai Pere de Urbina, fill nobilíssim de la sagrada família franciscana, per medi de frei Joan Baptiste Martí de Vintimilla, cavaller profés de la sagrada ordre i milícia de Nostra Senyora de Montesa i Sant Jordi d'Alfama, fabricar i u¹⁶ dels parroquians més afectes de dita església, es començà a trastejar lo¹⁷ modo possible que podia haver per a que el dit excel·lentíssim senyor arquebisbe donàs un tros de descubert i pati que venia a confrontar ab la capella de Nostra Senyora de la Pietat, construïda en dita església, a on tan solament es pogués ampliar dita capella, en lo qual puesto, i no en altra part, és a on se podrà erigir la capella de la Comunió, que al present se veu executada¹⁸ ab tant d'acert i embelliment.

Cometé este negoci el dit excel·lentíssim senyor arquebisbe al dit reverendíssim senyor oficial i vicari general, i, encara que al principi s'oferiren moltes dificultats i pareixia haver-hi grans inconvenients, emperò ab la constància i sol·licitut del dit Joan Baptiste Martí de Vintimilla, precedint molts tanteos i visures, es conseguí l'ajustar dit puesto, i, haguda la llicència, permís i facultat del excel·lentíssim senyor arquebisbe, es posà en execució¹⁹ i, en continent, es derrocà la paret de la capella de Nostra Senyora de la Pietat, que confrontava ab lo dit pati i descubert, i es tancà a la part de Palacio, quedant sufficient àmbit i lloc per a erigir la capella que al present es veu executada.

De tot lo dessús²⁰ dit, donà raó lo dit Joan Baptiste Martí de Vintimilla a la dita il·lustre parròquia, la qual, ab l'agraïment que es deixa entendre, vent per este camí aconseguir lo que per tants anys havia desitjat,²¹ i havent rendit les degudes gràcies al dit excel·lentíssim senyor arquebisbe i a son il·lustríssim oficial i vicari general, en la congregació tinguda en dita església en 21 de setembre de 1652, ab acte rebut per Josep Aragonés, notari i síndic de dita il·lustre parròquia, *nemine discrepante*²² donaren i atribuïren ple i bastant poder al dit Joan Baptiste Martí de Vintimilla, per a ordenar, fabricar, erigir i concretar l'obra de la dita nova capella de la Comunió, segons els

¹⁶ A Pedició de Sanchis Sivera: *hu*.

¹⁷ A Pedició de Sanchis Sivera: el suposem que és una errata de l'editor, ja que la resta d'ocasions l'article masculí singular està en la forma antiga *lo*.

¹⁸ A Pedició de Sanchis Sivera: *eixecutada*.

¹⁹ A Pedició de Sanchis Sivera: *eixecució*.

²⁰ Dalt.

²¹ A Pedició de Sanchis Sivera: *desichat*.

²² Sense que ningú discrepe.

capítols per aquell ordenadors, disponent que lo gasto de dita obra i tot lo que concernent ad aquella es pagàs del dret de la fàbrica que per a dit efecte es tresdoblà, segons en l'acte de dita determinació pus llargament es conté.

Per execució de dita deliberació, lo dit Joan Baptiste Marí de Vintimilla tractà de buscar mestres i oficials que obrassen, erigissen i fabricassen dita capella, i per a què ab més acert s'executàs aquella, feu fer un modelo d'algeps, si bé après, segon la execució de dita capella i lloc i puesto d'aquella, s'hagué d'executar molt diferentment en alguns caps de lo que contenia lo dit modelo.

I ab acte rebut per dit Josep Aragonés, notari, el 20 de juliol²³ de 1653, lo dit Joan Baptiste Martí de Vintimilla, en lo referit nom, de una, Guillem Carreres i Pau Miranda, obrers de la vila, de part altra, pactejaren i concordaren els capítols de l'obra de la dita nova capella, de mans a soles en 360 lliures²⁴, si bé ab los pertrets i tot gènere de recaptos que s'han gastat i consumit en dita obra, pren suma [...] lliures [...] sous.²⁵ I fet i concordat este concert, es posà en execució dita obra i s'ha executat dita capella ab tal acert, embelliment i perfecció²⁶ que, al sentir de tots, és la millor obra de quantes se troben fabricades en estos temps en tota la ciutat i regne.

Acabada que fou dita capella, i donada per bona segons capítols i art de l'arquitectura (altra de les millores que importaren 411 lliures, per quan la mateixa obra a l'anar-se executant, mostrà que per a la perfecció d'aquella requeria s'anassen corregint i millorant molts des capítols posats en la referida concòrdia), no és creïble el goig i alegria que sentiren tots els parroquians de dita il·lustre parròquia, els quals es donaven els uns als altres repetides norabones, fent moltes gràcies al Senyor, a la Verge santíssima i al benaventurat apòstol sant Tomàs, de què en els seus dies s'hagués vist començar la dita capella, i, després, acabar-la, desijant que fos per a major augment, devoció i reverència de sa divina majestat.

En après,²⁷ en 6 dies del mes de febrer del present any de 1656, començà dita il·lustre parròquia, en la forma acostumada, així per a donar raó a l'excel·lentíssim senyor arquebisbe (a qui li deu tant, dita il·lustre parròquia), com també per a tractar del mode que s'havia de tenir en ordre a la celebració, festa i translació del Santíssim

²³ A Pedició de Sanchis Sivera: *joliol*.

²⁴ A Pedició de Sanchis Sivera: *liubres*.

²⁵ O bé a Pedició de Sanchis Sivera no estan disponibles les quantitats, o el propi Aragonés no les va apuntar.

²⁶ A Pedició de Sanchis Sivera: *perfició*.

²⁷ Després.

Sacrament (sia alabat per sempre) a la dita capella nova de Nostra Senyora de la Pietat, i ab acte rebut per dit norati, síndic, es nomenaren elegits per a dita funció, és a saber:

Don Joan Pertusa, senyor del lloc de Vinalesa; Joan Batiste Martí de Vintimilla, cavaller de l'hàbit de Nostra Senyora de Montesa i Sant Jordi d'Alfama; Don Lluís Lloris, senyor de lloc d'Alfarrasí; Vicent Jofriu, forner; Vicent Roca, llaurador; i Baptiste Darder, *etiam*²⁸ llaurador, donant-los i conferint-los tot lo poder necessari i oportú, sí e segons en semblants funcions es sòl i acostuma donar i atribuir, si bé ab assistència, vot i parer d'Estanislao Pejo, prevere, doctor en Sacra Teologia, rector de la dita església parroquial de Sant Tomás, el qual, com fos present, acceptà dit empleo i s'oferí d'assistir i cuidar del alinyo i aseo de dita capella ab molt gran gust.

I per quant no era just que capella tan ben acabada i per tants anys desitjada, estigués sens els ornaments decents com se pertany, per açò que els que tenia en la capella de nostra Senyora de la Pietat estaven molt usats i alguns d'ells romputs, per servir com servien tots temps i haver molts anys que no s'havien renovat, es tractà, en este mateix ajust, de què es fes una plega per als ornaments de dita capella nova de la Comunió, i, per a donar exemple als demés, el dit reverent rector de dita església entregà el contingut a la dita il·lustre parròquia i insigne junta una llàntia d'argent de preu de mil reals castellans, la qual havia molts dies que la tenia en sa casa obrada per a dit efecte.

Seguís, encontinent, que dit Joan Baptiste Martí de Vintimilla oferí una casulla i frontal de damàs blanc ab ganyó d'or. Ítem²⁹, don Luís Lloris, oferí entregar una casulla de carmesí. Ítem, don Baltasar de Boya, oferí entregar un frontal de carmesí. Ítem, don Francisco de Valeriola, una casulla de color que ben vist li serà. Ítem, Aurelio Navarro oferí entregar un frontal del color de la casulla que ha de fer dit don Francisco Valeriola. Ítem, Joan Tafalla oferí entregar un frontal de llana blanca ab florons d'or. Ítem, don Alonso Díaz Velasco oferí entregar dos candeleros de plata. Ítem, Miquel Jeroni Merced oferí donar 5 lliures. Ítem, don Lluís Pallàs, 5 lliures. Ítem, don Joan Pertusa, 6 lliures. Ítem, don Lluís Armúnia, 5 lliures. Ítem, don Joan Baptiste Queito, notari, 2 lliures. Ítem, Joan del Castillo, 2 lliures. Ítem, Vicent Felises, 5 lliures. Ítem, Dionís Burgués, 8 sous.- Ítem, Vicente Pertigués, 1 lliura. Ítem, Joan Bonora, 1 lliura. Ítem, Vicent Sans, 3 lliures.- Ítem, Josep Darder, 1 lliura. Ítem, Josep Julià, 1 lliura. Ítem, Leon Leal, 1 lliura. Ítem, Dionís Isquierdo, 1 lliura. Ítem, Miquel Bielsa, 2 lliures. Ítem, Felip Just, 1 lliura. Ítem, Miquel Mestre, 1 lliura. Ítem, Antonio Pérez, 2 lliures. Ítem, Miquel Brocal, 8 sous. Ítem, Nicolau Vélez, 1 lliura. Ítem, Francisco Vilella, 2 lliures. Ítem, Pere Boya, 1 lliura. Ítem, Pere Joan Garcia, 1 lliura.

²⁸ També.

²⁹ A més.

Ítem, Pons Funez, 1 lliura. Ítem, Lleonard Segarra, 1 lliura. Ítem, Pere Alolins, 12 sous. Ítem, Gaspar Albors, 12 lliures. Ítem, Martí Franch, 1 lliura. Ítem, Joan Roca, 1 lliura. Ítem, Joan Baptiste Mançano, 3 lliures. Ítem, don Vicente Adell, 4 lliures. Ítem, Francesc Navarro, *olim* Martí, 4 lliures. Ítem, Lluç Boné, 4 lliures. Ítem, Pere Escobar, 3 lliures. Ítem, Vicent Jofriu, 3 lliures. Ítem, Vicent Daes, 1 lliura. Ítem, Vicent Genovés, 1 lliura. Ítem, Diego López 2 lliures. Ítem, Josep Miravet, notari, 2 lliures. Ítem, Vicent Morella, 2 lliures; i Baptiste Rios, 1 lliura.

I en après, els dessús dits elets, congregats en la casa del dit reverent rector, deliberaren que es prosseguís la plega pels carrers de la dita parròquia per a dits ornaments, segons que ab tot efecte es feu lo dia 3 de març del dit i present any 1656. I, a més d'haver-se plegat en diner la quantitat de 146 lliures, 8 sous, 6 diners, oferiren alguns parroquians que en lo dia 6 de febrer proppassat no es trobaren presents en l'ajust que es tingué en dita Parròquia, les coses següents:

Primo,³⁰ don Lluís Roís de Liori, senyor de les baronies d'Alcalalí i Mosquera, oferí una salvilla i canadelles d'argent, de pes i mans de 30 lliures. Ítem, Pere Ferler, mercader, oferí una creu d'argent, de pes 24 lliures. Ítem, Joan del Cartillo, infançón,³¹ oferí unes pebetes d'argent, de pes 10 lliures.

I vent els dits elets que tots els parroquians s'animaven a donar almoïna més de la que es prometia, segons l'esterilitat del temps, ressolgueren en celebrar solemnement la festa i translació del Santíssim Sacrament (sia alabat per a sempre) a la capella de Nostra Senyora de la Pietat, novament erigida i fabricada, el dia 23 d'abril après següent del dit i present any 1656, i que els dies de la Pasqua de Resurrecció subsegüent, es fés nova plega i almoïna per a ajuda del gasto de dita festa, animant als parroquians per a què allargassen les mans ab ses almoïnes, puix la dita il·lustre parròquia no tenia, com no té, propis ni sitis alguns.

Isqu'es a fer dita plega la segona i tercera festa de Pasqua de Resurrecció, que comptaven 17 i 18 d'abril del dit i present any 1656, i es plegà en dites dos jornades la quantitat de 71 lliures, 12 sous.

I encara que ab tan mòdica quantitat no era possible el fer i celebrar la dita festivitat ab la decència que es devia en funció tan solemne i particular, emperò el síndic de dita il·lustre parròquia, mogut d'un zel religiós i afecte pio, determinà el fer els esforços possibles a efecte d'embellir dita festa, i al pas de procurar l'augment d'aquella, excusar

³⁰ Primer, primerament.

³¹ Al Regne d'Aragó membre de l'estament militar inferior.

els gestos excessius i superfluos a la dita parròquia, i per a aconseguir son intent dispongué les coses següents:

Primerament, congregà a alguns dels parroquians de dita parròquia, per a què en els carrers per on havia de passar la processó, erigissen i fabricassen rics altars i engalanassen les portes i enfronts de ses cases, per a què estigueren ab la decència possible.

I així mateix previngué als amos i senyors de les capelles i sepultures en dita església parroquial, per a què adreçassen aquelles ab rams, flors, llums i colgadores de sedes, de manera que correspongués a la generositat de sos ànimos celebració de dita festa.

No s'olvidà d'exhortar als clavaris oficials i confreres de l'ofici de corregers, per quan tenen la sepultura en lo vas de dita església, per a què fessen alguna demostració particular com a més interessats en dita festa, i després d'alguns trasteigs i conferències tengudes entre dits confreres, es determinà que es fes un castell de foc per compte de dit ofici, segons que ab tot efecte es feu i disparà al cantó de la casa i plaça de dit excel·lentíssim senyor arquebisbe, enfront de les Carnisseries, vulgarment dites del Palau, al temps de tornar la processó³² a la dita església.

I com lo dia de la celebració de dita translació s'assignà en lo dia de 23 d'abril, segons s'ha dit, i este dia era la festa i processó del cavaller i màrtir sant Jordi, i, per altra part, vespra de la festa del benaventurat sant Vicent Ferrer, fill i patró gloriós d'aquest regne, lo dit síndic, sense reparar en inconvenient algú, sol·licità a tots els oficis i menestrals de la present ciutat que solen i acostumen acompanyar les processons generals d'aquella, per a què per la vesprada acompanyassen la processó del Santíssim Sacrament (sia alabat per a sempre) que havia de fer este dia la dita il·lustre parròquia de Sant Tomàs, i com els veïns i habitants d'esta ciutat son tan afectes i devots d'este misteri sacrossant i de la Verge santíssima, encara que poguera haver-hi alguns reparos, emperò ab la disposició i constància del dit síndic es facilità i ajustà, de manera que oferiren assistir en dita processó tots els oficis de la dita i present ciutat, en la forma i manera que assisteixen en les processons generals de l'església major.

I per a què fos notòria a tots els veïns i habitants d'esta ciutat la celebració i festa de dita translació, determinà lo dit síndic de fixar lo Dissabte Sant, contant 15 del dit mes d'abril, cartells, ab una estampa del Santíssim Sacrament (sia alabat per a sempre), per tots els cantons públics i puestos acostumats, i en les cases dels cavallers, ciutadans

³² A l'edició de Sanchis Sivera: processió.

parroquians, clavaris i demés oficials que havien oferit assistir en dita processó, el qual cartell estava dispost en la forma següent:

En un full de paper de la marca major estava estampada la insígnia del Santíssim Sacrament (sia alabat per a sempre), dins d'un círculo, al qual cenyien³³ les lletres següents:

*Ultra quid faciam tibi post hæc filij mihi*³⁴, i al dit círculo l'abressava una trofa³⁵ de les armes del venerable senyor don Joan de Ribera, patriarca d'Antioquia i arquebisbe meritíssim que fou d'esta ciutat i regne, i en lo més alt de dita trofa es llegia lo següent:

Fiesta de la translación del Santísimo Sacramento a su capilla nueva en la iglesia parroquial del apóstol Santo Tomás.

I més avall de dita trofa estava lo següent:

Domingo, a 23 de abril de 1656, la parroquia del apóstol santo Tomás celebrará, festiva, la translación del Santísimo Sacramento, a la capilla de Nuestra Señora de la Piedad, que nuevamente se ha erigido. Por la mañana habrá oficio solemne y oficiará la capilla de la Iglesia mayor; y para lustre de tanta fiesta ocupará el púlpito d'este día el Dr. Juan Bautista Ballester, arcediano de Murviedro. Por la tarde habrá ostentosa procesión por las calles de dicha parroquia, hasta subir a la ancha Plaza de Predicadores, con tal lucimiento que será motivo bastante para que sus parroquianos erigan ricos altares y adornen sus puertas y calles vistosamente, convidando a muchos para que la asistan y a todos para que la gozen.

De la mateixa manera, lo dit síndic se vencè alguns inconvenients que s'oferiren en ordre a eixir segona vegada este dia del beneit sant Jordi els soldats de la Ploma, dits del Centenar, segons que després de llargues conferències oferiren eixir, com a tot efecte isqueren³⁶ i acompanyaren dita processó ab sos instruments militars, desparant per tot la volta, causant notable divertiment i alegria.

I vent que la festa del gloriós sant Vicent Ferrer convidava a la celebració d'esta solemnitat, no es descuidà dit síndic de sol·licitar als nobles i magnífics jurats de la insígne ciutat de València per a què tingueren per bé de que los gegants³⁷ i nanos³⁸

³³ A l'edició de Sanchis Sivera: *ceñien*.

³⁴ Que més puc fer per tu fill meu.

³⁵ Estrofa.

³⁶ A l'edició de Sanchis Sivera: *bixqueren*.

³⁷ A l'edició de Sanchis Sivera: *chagants o jagants*.

acompanyassen la processó de dita il·lustre parròquia, perquè es trobàven vestits de gala per al dia subsegüent, i no ocasionaven gasto a la dita ciutat, més que el de la conducció d'aquells, que son 21 lliures, 10 sous, les que le paga dita parròquia, a lo que adheriren dits nobles magistrats, i ab provissió rebuda per Josep Eximeno, notari, son escrivà i secretari, en 22 del dit mes d'abril, donàren permís i facultat per a que s'entregassen dits gegants i nanos al dit síndic per a dita processó.

I no content d'açò, així mateix suplicà dit síndic als nobles i magnífics diputats del present regne, per a què donassen permís i facultat als artillers per a disparar l'artilleria del Baluart i es fes la salva acostumada al Seynor de tot lo món, als temps de passar per la Plaça del Predicadors en processó, segons que ab tot l'efecte es deliberà en dita conformitat, i es manà disparassen tot els morterets, masclets i culebrins, a diferència de la disparada del dia del benaventurat sant Vicent Ferrer i altres festivitats pròpies del regne.

I per a coronar tanta festa i que tinguessen complement al llustre i embelliment d'aquella, lo dit don Joan Pertusa, altre de dits elets (i a qui tocava fer la festa principal en este mateix dia de l'aparició del Senyor al gloriós apòstol sant Tomàs, com a obrer major que era en lo present any de dita parròquia, i que com a tal els demás elets li acompanyaren lo portar lo guió en dita processó), convidà a tots els nobles, cavallers i ciutadans d'esta ciutat per a què ab atxes blanques acompanyassen dita processó, anant interpolats ab los sis reverents cleros que s'havia determinat convocar per a dit efecte.

Elegiren i senyalaren els dits elets els carrers per a on havia de passar la processó, i per ser l'àmbit de dita parròquia en alguna manera curt, i algú dels seus carrers en alguna manera estrets, i passant d'uns carrers als altres dins de dita parròquia, paregué convenient el passar a l'àmbit i parròquia del gloriós patró, màrtir Sant Esteve, precedent³⁹ al beneplàcit acostumat i decret del jutge ordinari eclesiàtic, que féren 7 d'abril del dit any 1656. I així fou ordenada la volta de dita processó en la forma següent:

Isqué dita processó per la porta principal de dita església i per lo carrer anomenat de les Cabelleres passà al carrer dels Guadamassilers o Campaners, a on al costat de la porta falsa del forn de la placeta d'En Vendrell, s'adreçà un vistós i ric altar, l'alinyo i gasto del qual correu per compte de Diego López, sastre, Pere Santonja, daurador,

³⁸ A l'edició de Sanchis Sivera: *enanos*.

³⁹ A ed. precehient.

Fèlix Just, sastre, Lluís Suárez, especier, i son germà, i altres parroquians de dita parròquia.

Després, baixava per dit carrer de Campaners, per davant lo religiós convent de Santa Tecla a on, a la paret de dit convent, estava adreçat curiosament l'altar que solen fer els veïns d'aquell bàrrio en la festa de la Santíssima Creu, i les parets de dit monestir de Santa Tecla estaven curiosament vestides de cortines i en l'altar del Santíssim Cristo havia moltíssimes llums i flors.

Baixava per lo carrer de la Mar, per davant de lo convent de les senyores religioses de Sant Cristòfol, el qual estava engalanat ab la colgadura i cortines de dit convent, i en l'altar major, que està enfront de les portes del carrer, havia molta lluminària.

Un poc més avall, al costat del forn que fa la cantonada a una travessa que ix als Santets, havia un altar, curiosament adreçat per Mateu Talavera, corredor, i altres veïns de dit carrer, del qual prenia tota la fatxada de dita travessa; i estava engalanat ab moltes flors, rams i llums.

Després, baixant els quatre cantons de dit carrer de la Mar, abans d'aplegar als Santets, girà per la plaça de l'Olivera i d'allí al carrer de la Nau, fins la plaça dels Predicadors.

En après, tornà a entrar per lo dit carrer de la Mar, per davant la casa del benaventurat sant Vicent Ferrer, la qual estava ab l'alinyo i embelliment que acostuma a usar la insigne ciutat, per compte de qui corre la dita casa i alinyo d'aquella.

A dos portes més avant està la confraria dels Obrers de la Vila, la qual, en este dia, adreçaren la primera ingressió o entrada d'aquella de cortines, llums i flors, que pareixia una hermosa capella.

Pujava del carrer de la Mar amunt, fins la placeta a on s'acostuma a fer cascun any un altar del gloriós sant Vicent Ferrer, per un veí de dit carrer, que serveix d'un any per a altre, a càrrec del qual està l'alinyar este dia este altar i disparar un castells de focs, en honra de dit sant. Este altar, en esta ocasió, corregué per compte de Jeroni Arinyo, ciutadà, parroquià de dita parròquia de Sant Tomàs, el qual adreçà l'altar i dispongué lo castell de foc ab l'embelliment, riquesa i alinyo que en totes les altres ocasions que han estat a son càrrec s'han vist complidaments executades.

Entrà en après per la placeta vulgarment dita dels Santets, a on està hui fundada la casa i congregació de Sant Felip Neri, la qual estava adornada per dins i per fora ab l'atenció dels senyors congregants que habiten en ella.

Passà després per davant de l'església nomenada de Sant Joan de l'Espital, a on, per compte de frai Joan de Lus, prevere, estava alinyat el sagrari de dita església de moltes cortines, rica pintura i vistoses flors, i quant a la portada i parets de la confraria de Nostra Senyora de la Seu, que estava fabricada de murta, i per matís i flors, congrets, brassets i bolets, foren cuidado i inventiva de Vicent Jofriu, forner.

Donà la volta per lo carrer dit el Trinquet de Cavallers, per davant la casa dels Marquesos de Guadalest i Admirants d'Aragó i, per davant les Carnisseries del Palau, girà al carrer nomenat de Sant Tomas, per a on donà fi dita processó, entrant en dita església.

Estaven tots els carrers referits, ab tant alinyo i galania de varietat de cortines i colgaduras, que pareixia un paraís, servint lo numerós de les dames i senyores que ocupaven les finestres i balcones, de vives imàtgens de la festa.

La vespra, en la nit de dita festivitiat, estigué tota la dita parròquia, i part de la de Sant Esteve, tan esmaltada de llums pels terrats, finestres i carrers d'aquella, que pareixia haver copiat el cel totes les estreles i astres més luminosos, o que s'havia partit a trossos lo manto vistós del Sol, puix entrada la nit paregué s'havia dilatat lo dia ab tantes llums, i dalt lo campanar de dita església, havia molts barrils encesos, d'on se dispararen tres eixides de focs, tocant en l'intermedi una copla de menestrils, ab los quals competia un sonorós clarí.

Amaneisqué⁴⁰ lo dia de diumenge, a 23 d'abril de 1656, tan vari i turbulent, nuvolós i humit, que posà en contingència lo lluïment de la festa, però donant lloc lo temps a què s'adreçaren els altars i els carrers, concorregué tan gran número de persones, que paregué a molts no haver-se vist tanta gent junta en festa alguna.

L'església estigué este dia vestida de rica i polida colgadura, si bé consistia en una barrada tan solament, per deixar descobertes i patents les capelles de dita església, que totes amaneisqueren adreçades i engalanades a porfia⁴¹ de riques flors i moltes llums, peces de plata fins, i altres imàtgens ricament adornades i compostes.

⁴⁰ A ed. *amaneixqué*.

⁴¹ En gran quantitat.

Per lo trespol de dita església havia penjant diverses banderes de camp, que l'engalanaven vistosamente.

Les portes i parets dels carrers de dita Església estigueren vestides d'una rica tapisseria pròpia de don Francisco de Valeriola, i en aquella es fixaren alguns jeroglífics⁴² ingeniosos, si bé apenes es pogueren llegir, per haver-los arrebatat l'aire furiós que feu aquest dia.

La capella nova estigué en esta solemnitat ab un retaule emprestat, per quan s'estava obrant lo que en après s'ha d'assentar en dita capella, i paregué més decent i acertat que no maltractar les parets noves ab quadres i colgadores, puix és més que cert que més serviria d'ofrenda la moldura de l'obra que no alinyo decent per a l'interim que no s'assenta el retaule propi⁴³ d'aquella.

Al costat de la porta de dita església, que està davall l'orgue, a la part del carrer, es veu una pedra a modo de sepultura, i en ella gravada una petxina, insígnia comuna de l'antiga i il·lustre confraria del gloriós apòstol Sant Jaume, patró de les Espanyes: baix d'aquesta pedra es tradició que està soterrat un ciutadà que s'anomenava Pere Desprats, persona rica i religiosa, com se desprén de molts benifets i aniversaris que es troben fundats per aquell en la Seu i en dita parròquia de San Tomàs, a on la dita confraria de Sant Jaume acostuma venir tots els anys a celebrar certs aniversaris en forma de confraria, on i encara assisteixen quatre religiosos de les nobilíssimes famílies del patriarca sant Domingo i el seràfic sant Francès, per especial disposició del dit Pere Desprats; i en après ixen al carrer, i damunt de dita llosa o sepultura, li reciten alguns respons i altres oracions.

És d'advertir que moltes persones de tots estaments han concedit que esta sepultura és d'un capellà que revelà la confessió i es feu càstig exemplar en ell per tan enorme delictes, segons que en temps del benaventurat sant Tomas de Vilanova, digníssim arquebisbe de València, succeí dit cas. I per a poder desenganyar a tots d'este error, li paregué a dit síndic posar damunt de dita pedra estos versos, per a que en dia de tan gran concurs es llegissen aquells, i per este camí obviar tal error, com fins hui s'ha tingut. Los versos són els següents:

⁴² A ed. *cherolífichs*.

⁴³ A ed. *propri*.

DÈCIMES

*El que bajo esta losa
yace en polvo desatado,
es Pedro Desprats, dichado
de toda acción religiosa;
es quien su hacienda copiosa
en limosnas dividió
y obras pías que dejó,
como son, sin muchas más,
en la Sede, Santo Tomás,
que ricamente dotó.*

*Es quien de la cofradía
del señor San Jaime fue
cofrade, con que se ve
su nobleza y su hidalguía;
murió, en fin, último día
de junio, en su senectud,
año de nuestra salud,
de mil doscientos noventa
y uno. Y esto representa
esta losa y su ataud.*

Així com fou hora competent, començà a celebrar el ofici major, el qual celebrà el dit Doctor Estanislao Pejó, retor de dita església parroquial de sans Tomàs, i per diacans mossén Josep Sanxo i mossèn Lluís Lesdaunes, i oficiaren este dia els músics de la capella de la Seu, els quals cantaren dos villancicos que per haver-se compost sobre els assumptes de dita festivitats van ací copiats:

ESTRIBILLO

*Todos venid, venid y gozad,
la prenda mayor
que amor puede dar.
Pues Dios disfrazado
se da en un bocado
en dulce manjar,
venid y gozad.*

*María amorosa
da muestra oficiosa
que es toda piedad.
Venid y gozad.
Tomás obsequioso
lo que allá dudoso
da fe aquí legal.
Venid y gozad.*

No es ansí Tomas.

*No es ansí Tomás:
pues quién dudar puede
que todo es verdad.*

LETRA

*El dios del amor
que en blanco disfraz
en casa un amigo
se quiere hospedar.-
Andar, andar
Andar.*

*Y lleno de gloria,
vestido de paz,
quiere hacer la costa
de vino y de pan.
Andar, etc.*

Tomás, que conoce,

*su pecho galán,
cuando el corazón
registro neutral.
Andar, etc.*

*En su casa propia
palacio le da,
hermoso de afectos,
rico de humildad.
Andar, etc.*

*Que si a la medida
de su voluntad
lucir se pudiera,
pudiera labrar.
Andar, etc.*

*Fueran los diamantes
rico material,
oro de la Arabia,
perlas de Zeilán.
Andar, etc.*

*Y así para darle
su amor liberal,
decente hospedaje
a tanta deidad.
Andar, etc.*

*De Maria toma
manción celestial,
por ser su apellido
la misma piedad.
Andar, etc.*

*A donde amoroso
al alma dará,
alivio en sus penas,
remedio a su mal.*

Andar, etc.

OTRO

*Bienvenido seáis, mi dueño,
sol de las almas y manso cordero,
vengáis enhorabuena,
blanca azucena,
a este golfo de luces,
cándida esfera.*

*Saltando los montes,
trepando las selvas,
qué Virgen, qué blanca,
que hermosa, que bella,
la casa le aliá
la madre doncella.
(Coro: Vengais enhorabuena)*

*La airosa cazadora,
la tórtola halagueña,
dulcísima María,
el palacio le apresta.*

*El Dídimo valiente,
Tomás, el que a la mesa
comió este pan de flores,
es hoy que que la alberga.*

LETRA

*En la casa de Tomás,
hoy el mundo hace gran fiesta,
a un señor a quien estimo,
por el Dios que me sustenta.*

*Su privado es el galán,
téngalo por cosa cierta,
pues que siempre de su pecho*

tiene llave maestra.

*A Joan, con ser Benjamín,
le hizo dormir a la puerta,
pero a Tomás le entro en casa
por quitarle una sospecha.*

*Luego, con justa razón,
hoy el alcázar le asea
a aquel a quien fervoroso
por Dios y señor confiesa.*

*Con ser dueño universal,
de lo que abarca la tierra,
aún su madre de piedad,
hoy en su casa le hospeda.*

*La capilla angelical
de celestiales sirenas,
en atriles de zafir,
suave y dulce le alterna*

I per a llustre de tanta festa predicà este dia el doctor Joan Baptiste Ballester, ardiarca de Morvedre i elemosinari de l'excel·lentíssim senyor arquebisbe, subjecte amable a totes llums i digne de majors empleos, com se promet de l'amparo, sombra i patrocini de tan excel·lentíssim prelat.

Després de dinar, a l'hora acostumada, cantà lo reverent clero de dita església les vespres i completes, ab la magestad i decor que acostuma, i fou a ocasió de trobar-se ocupada la capella de l'església major en els maitines del benaventurat sant Vicent Ferrer, patró i fill gloriós d'este regne, i en après, tocases les sis hores de la vesprada, es dispongué i ordenà la processó solemne en esta forma:

Havent-se donat avís a la companyia del Centenar, que havia fet alt en lo pati de la casa dels Ducs de Bèixar i Mandes, per ser puesto competent per a poder estar junta tota la dita companyia, isqué, marxant ab gran orde, i passant per davant de la porta principal de dita església parroquial, proseguí la volta de super referida.

Encontinent seguiren els atabals de la ciutat, i, a la creu i banderoles tots els oficis ab sos ciris encesos, els quals ocupaven sa antiguitat i puesto en la mateixa conformitat que acostumen anar en les processons generals, per al qual efecte es previngué que Jeroni Vaciedo, verguer dels magnífics jurats, els anàs nomenant com els nomenava per son ordre i boxart, ab què s'evità tot inconvenient, desorde i confussió.

Entraren en son puesto i per son ordre els gegants i nanos d'esta ciutat, els quals festejaren i alegraren sumament tota la volta de la processó, i després els seguia una dança d'espases i castanyeta, que regocijaren molt la festa.

Seguien, després, molts parroquians de tots estaments, ab atxes blanques, i després passaren els cavallers, nobles i títols, que eren en número més de 260.

Portava el guió don Joan Pertusa, senyor de Vinalesa, i els cordons o colònies d'aquell Joan Baptiste Martí de Vintimilla, cavaller de l'hàbit de Nostra Senyora de Montesa i Sant Jordi d'Alfama, i don Lluís Loris, senyor del lloc d'Alfarrasí.

No isqueren en dita processó els reverents cleros que s'havien convocat, perquè encara que ab la provisió feta per l'oficial i vicari general, en 7 d'abril de 1656, es dona permís i facultat per a què poguessen anar los cavallers interpolats en dits cleros, emperò fou ab qualitat de què prosequís son consentiment, i este no el volgueren donar els dit cleros, per ses pretensions i plets que porten unes comunitats ab altres, de tal manera que no es pogué pendre escotadura per a ajustar este negoci i no ser lo temps competent per a conferir ab los cavallers esta dificultat, lo que si no es prevenia era aventurar a que ningú acompanyara dita processó i s'ocasionassen molts escàndols i inquietuts.

Per a embelliment de dita processó, lo dit síndic previngué que s'adreçassen dos andes ricament engalanades, la una per a la imatge antiga i miraculosa de Nostra Senyora de la Pietat, que està en lo nínxol de l'altar de la sua capella nova, imatge de grandíssima veneració i devoció, i que els fidels cristians han experimentat d'esta celestial Senyora molts consuelos i remeis en totes ses necessitats, i altra fou per a el gloriós apòstol sant Tomàs, les quals corregueren per compte de la senyora Dorotea Camarena i de Alfonso, vídua de Felip Alfonso Quirós.

I així l'alinyo d'aquelles i composició de roses, plomalls i diversitat de flors de mans, fou de lo més vistós i ben executat que fins hui s'ha vist.

La custòdia o tabernacle per al Santíssim Sacrament (sia alabat per a sempre) era tota d'argent, rica i costosament obrada, la qual portaven sis reverents sacerdots, ab ses dalmàtiques, i lo pali el portaven deu cavallers, i els més d'ells títols, ab altres deu que els assistien per a mudar de quant en quant els puestos, per ser la volta de la processó molt llarga, i lo dit pali molt feixuc i pesat.

Anava la capella de l'església major ab ses coples de trompetes, menestril i xirimites, en la conformitat acostumada, la qual cantà en tres puestos els villancicos referits, ab gran destresa i harmonia, és a saber, la primera vegada davant l'església del gloriós Sant Cristòfol, la segona, davant la casa i santuari del benaventurat sant Vicent Ferrer,

i la tercera i última, davant lo sacrari de l'església de Sant Joan de l'Hospital, per ser estos tres puestos més a propòsits i decents.

I en últim lloc assistiren lo reverent rector, ab sa capa rica, ab sos diaca i subdiaca revestits uniformement, i per remat de dita processó anava Vicent Jofriu ab Vicent Roca i Baptiste Darder, com a elets de dita parròquia, cadascú ab un ciri blanc, ab molta composició i senyoria.

Isqué dita processó en la conformitat referida, a les sis hores de la vesprada, i quan estigué a la plaça de l'Olivera, uns veïns d'aquella dispararen gran quantitat de coets i altres enginyosos focs d'alt del terrat, com si fóra un castell molt ben ordenat i dispost.

En la plaça dels Predicadors havia molts barrils encessos, i quan passà la Custòdia, dispararen molts masclets, als quals respongué lo Baluard ab molt gentil ordre i concert.

Quan estigué davant la casa del gloriós sant Vicent Ferrer, després d'haver cantat un villancico la capella de la Seu, es pegà foc una nau que havia en mig del carrer, enfront de la casa de Vicent Traver, mercader, lo qual llançà tant de foc que causà admiració a tots els circumstants.

I aplegant al altar que estava ricament executat en la placeta dels Ams, si bé vulgarment dita dels Santets, a on estava preparat lo castell que solen disparar tal nit com esta en honra del gloriós sant Vicent Ferrer, encontinent que descobrí la Custòdia a les Carnisseries del Palau, feu la salva lo castell que estava a la cantonada de la casa de l'excel·lentíssim senyor arquebisbe, per compte i disposició de l'ofici de corretgers, el qual llançà molta còpia de focs, i ab multitud de plomalls, coets grossos i llums d'alquitrà que despedí de sí, ab polit ordre coronà tota la festa i embelliment de la processó.

Entrà, després, en l'església de Sant Tomàs, per la porta que està davall l'orgue, que serien entre les huit i les nou hores de la nit, i trobà dita església que pareixia un cel ab tantes llums com a aquell lo matisen estreles, tocaven a un mateix temps l'orgue, els rotgles, campanetes, tabals, trompetes, menestrils i tota manera de música, causant tot junt una harmonia sobirana.

Entrà la Custodia del Santíssim en la capella nova, i passar del viril al altar, recitada l'oració acostumada, es tancà en lo sacrari que en dit altar estava preparat i, donants els uns als altres repetides enhorabones, es donà fi a tanta festa.

Açò ve a ser, en suma, la celebració del Santíssim Sacrament (sia alabat per a sempre) a la sua capella nova que los nobles parroquians de la il·lustre parròquia de Sant Tomàs celebraren el 23 d'abril de 1656, i les demostracions pies i religioses d'aquells, de les quals paregué a tots que seria molt just se'n fés memòria per a l'esdevenidor, a fi i efecte de què els senyors parroquians que per temps seran de dita il·lustre parròquia, ne fes memòria i anotació.

I com semblant descripció era molt just fóra escrita i anotada per algú dels doctes i discrets parroquians de què tan numerosament se compona, emperò obligat en virtut del precepte que se li imposà al dit síndic per lo reverent rector de dita parròquia e il·lustres el·lets d'aquella, no ha pogut excusar, i, atropellant molts inconvenients que es podien oferir, ha fet este resumen, i oferint-lo ab lo rendiment i humiliació que es pertany, pregant a tots tinguen per be de perdonar ses faltes i admetre tan solament la bona voluntat i afecte que ha tingut i té sempre en servir la dita il·lustre parròquia, desitjant que tot redunde en major honor i glòria del Santíssim Sacrament (sia alabat per a sempre), de la Verge Puríssima i del gloriós apòstol sant Tomàs.

Lo qual fou fet en la dita i present ciutat de Valencia, en 30 dies del mes d'abril de l'any de la nativitat del nostre Senyor Deu Jesucrist mil siscents cinquanta sis. Josep Aragonés, notari síndic de dita Església Parròquia (*rubricat*).

Bibliografia

- DIEC = *Diccionari de la llengua catalana* (2007), 2a ed., Barcelona / Palma / València: Enciclopèdia Catalana / Edicions 62 / Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Moll / 3 i 4.
- ESCARTÍ, Vicent Josep (1990) "Unes consideracions sobre la dietarística valenciana del segle XVII", *Caplletra*, 9, pp. 119-127
- ESCARTÍ, Vicent Josep (1998) *Memòria privada. Literatura memorialística valenciana dels segles XV al XVIII*, Edicions 3 i 4, València.
- ESCARTÍ, Vicent Josep (2010) "Notícia sobre literatura memorialística al País Valencià, del segle XVI al XIX", *Manuscrits*, 28, pp. 181-205.
- ESCARTÍ, Vicent Josep (2011) "Aproximación a la literatura en catalán en el Reino de Valencia durante la Edad Moderna (ss. XVI-XIX)" *Especulo*, 47. [<http://www.ucm.es/info/especulo/numero47/licatval.html>]
- MARTÍNEZ-GIL, Victor (1994) "Algunes consideracions sobre l'edició de textos prefabrians", *Els Marges*, 50, pp. 41-63
- MARTÍNEZ-GIL, Victor (coord.) *Models i criteris de l'edició de textos*. Barcelona: UOC.
- ROSSICH, Albert; VALSALOBRE, Pep (2006) "Criteris d'edició (textos clàssics de l'edat moderna)", *Poesia catalana del barroc. Antologia*, 25-36. Edicions Vitel·la, Barcelona.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans* 7 (2018/1)

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jan-Jun 2018/ISSN 1676-5818

SANCHIS SIVERA, Josep. (1913) “Apéndice E”. dins *La Iglesia Parroquial de Santo Tomás de Valencia: monografía histórico-descriptiva*. València: Tip. Hijos de F. Vives Mora.

SOLANO, Antonio. (2004) “Les relacions de successos en la València de l'Edat Moderna” dins: *Escriptors valencians a l'edat moderna*, València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 107-120.

Recursos electrònics

RAFART I COROMIES, Susanna, *Criteris filològics d'edició*. Institut d'Estudis Catalans a: http://taller.iec.cat/ocsr/veure.asp?epigraf_c=31

Memòria Personal. (2017) *Memòria personal* [online] disponible a <http://www.memoriapersonal.eu>